

Е. М. Баймұханов, ҚР ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының жалпы білім беретін пәндер кафедрасының аға оқытушысы, полиция капитаны
Б. Түсіпова, № 43 орта мектеп оқытушысы

ЖАСТАР САЯСАТЫН ЖҮЗЕГЕ АСЫРУДАҒЫ БҰҚАРАЛЫҚ АҚПАРАТ ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ РӨЛІ

Қазіргі таңда Қазақстан өтпелі қоғамда бола тұра, қоғамдық бөліністерде модернизация, демократизация жолына түсіп, либералды «әлеуметтік қатынастарға негізделген» нарықтық экономикаға бағыт алды. Қазақстан Республикасының парламенті «Мемлекет тәуелсіздігі туралы» декларация қабылдаған соң, заңды түрде өзінің тәуелсіздігін реттеп алды. Халықаралық қауымдастықпен тәуелсіздігіміздің мойындалуы Қазақстанның егемендігін одан әрі нығайта түскендей болды. Қазіргі таңда Қазақстан Республикасының тәуелсіздігін 117 ел мойындап 105 мемлекетпен дипломатиялық қарым-қатынас орнатылған¹. Мемлекет дамуының тұтастай өзгеруі, дәстүрлі құндылықтар жүйесіне құлдырау әкеліп, сонымен қатар рухани тығырыққа әкеліп соққаны белгілі. Бірақ та Қазақстанда соңғы жылдарда дұрыс бетбұрыс байқалуда. Жаңа әлеуметтік құрылымдар пайда болуда, көппартиялық жүйенің қалыптасуы және қоғамда плюралистік, демократиялық принциптердің алғашқы нышандары көрініс табуда. Сонымен бірге мемлекет дамуында саяси мәдениеттің әртүрлі модельдері көрінуде. Құқық жағына тоқталатын болсақ үкімет ата заңға сәйкес азаматтардың еркіндігімен бостандығын қорғауда және бұл тек мемлекеттің еншісінде емес, сонымен бірге мемлекеттік емес ұйымдардың құзырында екені аян.

Қоғам дамуының басты көріністерінің бірі және негізгі айқындама элементі бұл бұқаралық ақпарат құралдары. БАҚ мемлекеттің және қоғам дамуында орны ерекше. Олай дейтін себебіміз жеке өзінше белгілі бір мақсаты бар саяси институттың бірі болып табылады. Бұқаралық ақпарат құралдары тек қана хабар және ойын сауық бағдарламаларын жүргізетін құрал ретінде ғана емес, сонымен бірге мемлекет ұстанған идеологияны айқындайтын, оны қозғауға келтіретін күш ретінде көрінуде. БАҚ тек өзінің мақсатын ғана емес сонымен бірге мемлекет және ұлт көзқарастарын білдіріп отыруу шарт. Бірақта ұлттық менталитет ерекшеліктері Қазақстандықтардың санасына тарихи тұлғалы күшке бағынуы және оның ұстанымын ұстануына икемдеген. Ал ол өз кезеңінде жаңа қалыптасу үстіндегі демократиядан авторитарлық режимге апарып соғуы мүмкін².

Коммунистік идеология шеңберінде өскен орта буын өкілдері, жас буынға өз тәжірибесін беру кейбір уақытта қиынға соғады. Мәселен, Кеңестік идеологияның күштілігінің арқасында, санаға жасаған ықпалының негізінде өткен сол жылдарда әлі де болса аңсау байқалады. Біздің ойымызша жоғарғы буын өкілдерінің жас буынға өз тәжірибесін беруде азаматтық қоғам институттары ат салысу керек. Оның ішінде БАҚ жастарды демократиялық принциптерге сай тәрбиелеуде басты құралға айналуы тиіс. Ұрпақтар сабақтастығы мәселесінде де қоғам дамуының басты қозғаушы күші жастар болуы керек. Жаңа заманның жастары әлемдік талаптарға сай шет тілін білу, заманауи технологияларды игеру және халқына адал болу шарт. Оның ішінде қазақ тілін және ұлтжандылық мәселесі басты назарда болу керек.

Жастар қоғамдық қатынасқа өте тез түсіп, саяси және мәдени әлеуметтенуі тез топ болып есептеледі. Осы мәселе аясында сөз қозғайтын болсақ саяси тәжірибені үлкендердің жас толқын өкілдеріне берілуі бұл қажеттілік. Себебі 15-29 жас аралығында саяси, әлеуметтік қатынасқа деген ерекше құштарлық байқалады. Қоғамның қарқынды дамуы тұлғаның тез арада әлеуметтенуіне әкеп соғуы бұл заңды құбылыс. Жаһандану кезеңінде тұлға басты рөл атқаруы керек. Қазіргі таңда барлық қоғамдық салаларда тұлғаның дәрежесі бәрінен де биік тұруы шарт. Соның ішінде әлеуметтенуге негізгі күш болып табылатыны және тұлғаны балалық шақтан ересек кезге дейін тәрбиелейтін, бейімдейтін білім жүйесі.

Жастарға саяси нормалармен қоғамдық қатынастарды әлеуметтеуші күштердің бірі бұл білім жүйесі. Қазіргі уақытта өркениеттік дамуға сай білім бір жақты болып қалмауы керек, ол қоғам қоятын талаптарға сай болып, әртүрлі бағыттарда көрініс табу шарт. Білім мәселесі бұрынғы консервативтік жүйеден де өзіне керекті әдістермен қоса болашақтағы үздік технологиялармен тығыз қатынаста жұмыс жасап, соңында ұлттық психология мәселесіне бағытталуы керек. Жастар саяси ілімді, саясатқа қатысу проблемаларын және мәдениетін мекетеп қабырғасынан бастау алу керек.

Қазіргі біздің қоғамымызда мынандай тенденциялар байқалуда. Жас буын өкілдері жаңа технологияларды игеріп, шет тілін білу үстінде болса, ал жоғарғы буын өкілдері өз күштерін толық пайдалана алмай өмірден озуда. Олай болу себебі жұмысқа қабылдауда да басты назар қабылданушының жасына негізделеді. Яғни 40-тан асқаннан кейін жұмыс табу өте қиын. Осы себепті орта және жоғарғы оқу орындарының студенттеріне сонымен қатар ешжерде жұмыс жасамайтын жастардың саяси санасын жетілдіретін, ұлттық мәдениетке жетелейтін және елімізді демократияландыру мәселесіне ат салысатын

БАҚ болып табылады. Қоғамдық санаға БАҚ ықпалы тұлғаның рухани әлеміне әсер етеді, былайша айтқанда «ақпараттық базис» құрады³.

Ақпарат құралдарының мәдениетті құраушы қызметі қазіргі таңда маңызды болып отыр. Себебі «Масс-Медиа» арқылы қарапайым фактілерді айтудан басталып аудиторияның саяси сеніміне, мәдени құндылықтарына әсер етумен қатар, жастардың іс қимылына да өзіндік терең ықпал жасайды.

Қазақстанда соңғы кезеңде жастар саясатына байланысты көптеген өзгерістер байқалуда, елімізде мемлекеттік жастар саясатын іске асыруда 15-30 жас аралығындағы азаматтарды қамтиды.

¹ Абазов Р. Ф. Приватизация в Малайзии и в Казахстане (сравнительная характеристика) // Саясат. — 1996. — № 12. — 51-58-б.

² Нұртазина Р. Проблемы образования и СМИ в контексте политической социализации молодежи. // Саясат. — 2002. — № 11.

³ Прохоров Е. П. Введение в журналистику. — М., 2000. — 44-б.

Резюме

В статье рассматривается развитие молодежной политики и СМИ.

Resume

In the given article the author shows the interaction between state young politics and Mass Media.

М. Е. Уалиев, ҚР ІІМ Б. Бейсенов атындағы Қарағанды академиясының жалпы білім беретін пәндер кафедрасының аға оқытушысы, полиция капитаны

АБЫЛАЙ ХАН КЕЗІНДЕГІ ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ НЫҒАЮЫ (АБЫЛАЙ ХАННЫҢ ТУҒАНЫНА — 300 ЖЫЛДЫҒЫНА АРНАЛАДЫ)

Абылай (Әбілмансұр, Сабалақ, 1711-1781 жж.) — қазақ хандығының бұрынғы шекарасын қалпына келтіріп, елдің саяси-экономикалық дамуына өзгерістер енгізген шебер дипломат, қол бастаған батыр, үш жүзді біріктіруге көп еңбек сіңірген мемлекеттік қайраткер.

Әкесі — Орта жүздің сұлтаны көркем Уәли, атасы — Түркістан қаласының билеушісі, «қанішер» Абылай. 13 жасында жетім қалып, әкесімен ағайындас Орта жүз ханы Әбілмәмбетті паналады. 15 жасынан жоңғар шапқыншылығына қарсы күреске қатысқан.

Абылай жоңғар шапқыншылығы кезінде елдің тыныштығын, жердің бірлігін қамтамасыз етуді мақсат етіп, Ресейге арқа сүйеді.

Елді аман алып қалатын күш қазақтардың өздері болатынын Абылай сұлтан түсінді. Ол батырларды біріктіріп жоңғарларды шабуылдауды ұйымдастырды.

Ең алдымен ол 1740 жылы Әбілмәмбет ханмен бірге Ресей империясына адал болуға ант береді. Бұл тек қауіпсіздік үшін жүргізілген саясат еді.

1741 жылы Абылай хан аң аулап жүрген кезінде жоңғарлардың қолына тұтқынға түседі. Ол 1743 жылдың қыркүйек айына дейін Жоңғарияда болып, Ресей мемлекеті мен қазақтың үш жүзі атынан Төле би бастаған елшілік жүргізген келіссөз барысында тұтқыннан босатылды. Осыдан кейін Абылай Орта жүз жерінде уақытша жоғалтып алған билік тізгінін қайта қолға алып, жоңғарларға қарсы күресті қайта бастайды.

1745 жылы Жоңғар мемлекетінің қоңтайшысы Қалдан Церен өліп, оның мирасқорларының арасында хан тағы үшін талас, кескілескен тартыс басталады. Сонымен қатар көрші жатқан Цин империясы да жоңғарларға қарсы қайта-қайта соғыс ашып, мемлекетті әлсіретеді. Әрі таққа таласушылардың бірі — Әмірсана Абылайды паналап, Орта жүзге қашады.

Міне, осы аласапыран, жанталас уақытты ұтымды пайдаланған Абылай қазақ жерін жоңғар қалмақтарынан тазарту мақсатымен Оңтүстіктегі Телікөлдің маңына үш жүздің әскери жасақтарын жиып, Түркістан мен Сыр бойындағы қалаларды азат ету жорығына аттанады.